

Er referens dnr KN2024/01642

Klimat- och näringslivsdepartementet
Naturmiljöenheten, Vattenmiljö
kn.remissvar@regeringskansliet.se

2024-11-22

Yttrande över promemorian Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning

Övergripande synpunkt

Remissen visar på brister i förståelse av hur förvaltningsfrågor som berör vatten både i ett lokalt och ett nationellt perspektiv hanteras av myndigheter. Utformningen av regelverk och lagar måste vara tydliga i hur myndigheter ska tolka och implementera vattendirektivet. Utfallet av promemorian kommer annars bli att landsbygden påverkas i en omfattning som regering och riksdag inte har avsett. Två tydliga exempel på att myndigheter inte följer regeringens intentioner och riksdagens tillkännagivande är utfallet av myndigheternas arbete med klassificeringen av Kraftigt Modifierat Vatten (KMV) och bestrida i domstol äldre vattenrättigheter.

Grunden för en fungerande marknadsekonomi är en stark äganderätt som garanterar verksamhetsutövare ett skydd för sin verksamhet mot statliga begränsningar. Genom äganderätten skapas långsiktighet och förutsättningar för investeringar i verksamheten. Detta gäller även i högsta grad för vattenkraften. De olika turerna kring vattenkraftens omprövning skapar oförutsägbarhet och riskerar både näringsverksamhet och produktion av förnyelsebar el.

Synpunkter på remissen

Sveriges Jordägareförbund anser att det är bra att omprövningarna pausas och systemet och förhållningssättet förändras. Regeringen måste använda pausen till att genomföra de övergripande förändringar av regelverk och vattenförvaltning som krävs för att skydda kulturmiljön, hela livsmiljön och de andra vitala samhällsintressen som räknas upp i EU:s vattendirektiv.

Jordägarförbundet framhåller att:

- Det lokala och regionala perspektivet och betydelsen av vattenkraft och dammar lokalt och regionalt måste skrivas in i miljöbalken 11:28 och annan relevant lagtext, bestämmelser och anvisningar. Det räcker inte och ger en missvisande bild och felaktiga bedömningar när bara den nationella nivån finns med. Vattenfrågorna måste ses i ett försörjnings- och sårbarhetsperspektiv på såväl lokal och regional nivå, som nationell nivå.
- Vid bedömningen ska hänsyn tas till alla de cirka tio samhällsintressen som räknas upp i EU:s vattendirektiv. Detta behöver specifikt skrivas in i lagtext, bestämmelser och anvisningar. Det gäller, förutom vattenmiljön, även miljön i stort i vilken ingår kultur-

miljön och livsmiljön, rekreation, dricksvattenförsörjning, bevattning, kraftproduktion, vattenreglering mm. (EU:s vattendirektiv artikel 4.3). Det är anmärkningsvärt att medan det finns efterfrågan på att samla upp mer mark i skog och mark samt ett flertal projekt för bl.a. återvätning så riskerar omprövningen av vattenkraften leda till färre dämmen. Det riskerar att leda till att vattennivåerna sänks.

- De möjligheter till KMV-klassificering som EU:s vattendirektiv ger ska utnyttjas till fullo, i enlighet med regeringens uttalade intentioner (beslut 2020-06-25). I Sverige har man bara utnyttjat möjligheten i 3 % av fallen medan genomsnittet i EU är 14 % (Vattenförvaltningsutredningen SOU 2019:66, s 123). Här måste i vattenförvaltningsförordningen 4 kap 3 § införas en bestämmelse om att vattenförekomster med dammar, vattenkraftanläggningar och andra väsentliga byggnadselement per automatik ska KMV-klassificeras. Sverige borde utnyttja KMV-klassificering i samma utsträckning som genomsnittet i EU.

- Att äldre rättigheter gäller, oavsett vad verksamheten ursprungligen avsåg, skrivs in i lag på ett sätt som inte kan tolkas och tillämpas annorlunda av domstolar och andra myndigheter. För verksamheter som var i drift i sin nuvarande omfattning när Natura 2000-områden bildades ska kraven inte höjas vid omprövning.

- Individuella riktvärden/takvärden för miljö kvalitetsnormen God Ekologisk Potential (GEP) införs även för mindre vattendrag och biflöden till de större vattendragen. Detta behövs för en rättvis bedömning och att ge bättre förutsättningar för en fungerande samverkan mellan myndigheter och berörda parter.

- Vattenförvaltningen omorganiseras. Vattenmyndigheterna läggs ner i enlighet med vad redan Vattenförvaltningsutredningen SOU 2019:66 föreslog. Länsstyrelserna ska ha en vattenenhet där inte bara vattenvårdare ingår utan också beredskapsansvariga, energispecialister, kulturmiljövårdare, landsbygdsutvecklare m.fl. (matrisorganisation). Vattenkraftens Miljöfond ändras till att inkludera hela miljön, inklusive kulturmiljön, och finansieringsutrymmet ökas betydligt.

Svenska myndigheters tolkning och tillämpning av EU:s vattendirektiv i nationella och regionala planer och miljö kvalitetsmål liksom handläggningen hotar Sveriges kulturarv vid vattendragen. I Sverige finns cirka cirka 1900 mindre vattenkraftsanläggningar och 10 000 dammar. Hela existensen för dessa miljöer äventyras när vattendrag åläggs att "återställas" (till en gestaltning av miljön de aldrig haft tidigare) och hinder för fiskar och andra vattenlevande varelser ska undanröjas. Sjöar torrläggs och hela landskapet förändras. Även mindre vattendrag torrläggs sommar och höst under torrare år. EU-direktivet kräver inte att Sverige river dammar och kraftverk, vilket EU-kommissionen har klargjort. Sådana kulturmiljöer är viktiga som boendemiljöer, för rekreation, för besöksnäringen och som en del av landsbygdens förvaltning. De representerar en månghundraårig erfarenhet och kunskap som bör tas tillvara idag och för framtiden. Många av miljöerna är viktiga för elproduktionen och placerade vid ett vattendrag som utgör själva förutsättningen för verksamheten.

Den småskaliga, lokala produktionen av el, liksom de vattenreservoarer som dammarna skapar, är viktiga ur ett försörjningsperspektiv, liksom kvarnar och liknande anläggningar. Vikten av tillgång till de småskaliga vattenkraftverken har blivit tydlig genom Rysslands krig mot Ukraina, men även klimatförändringarna. Tillgång till vatten är nödvändigt för jordbruket, för grundvattennivåerna, men även vid skogsbränder. Dammarna hjälper till att reglera vid både torka och översvämningar, efter skyfall och snösmältning. Att dammarna

och den småskaliga verksamheten finns kvar, med en effektiv lokal försörjning av el och produkter, gör vårt land mindre känsligt för störningar och eventuella angrepp utifrån. Men nu hotas många av dessa anläggningar när den nationella planen för vattenkraft som den tidigare regeringen presenterade ska genomföras. Havs- och vattenmyndigheten lägger orimliga krav på små aktörer, varav många driver ett kraftverk med stora kulturhistoriska kvaliteter och lång kontinuitet, en äldre kvarnanläggning eller bevarar en industrimiljö. De tvingas till stora kostnader för att ta hjälp av konsulter för att ansöka om tillstånd och upprättande av underlag beträffande kultur- och naturvärden, till exempel inventering av eventuella fornlämningar.

Länsstyrelsernas kunskapsunderlag med inventering och värdering av kulturmiljöer och andra samhällsnyttor vid vattendragen har mycket ojämn kvalitet och är ofta bristfälliga och de möjligheter till undantag och hänsyn som finns utnyttjas inte. Obalansen i resursfördelningen till länsstyrelserna blir uppenbar, då kulturmiljöens resurser inte är i nivå med naturenheternas. Detta gör att kunskapsunderlag inte sällan är föråldrade eller otillräckliga och tar inte den hänsyn till andra samhällsintressen som EU vatten direktiv förordar.

Vattenkraftens Miljöfonds finansiering av utredning och prövning av miljöåtgärderna i domstol och genomförandet av åtgärder som domstolen beslutat behöver öppnas upp för att inkludera hela perspektivet på miljön, inte enbart naturmiljön som fallet är idag. I EU:s vattendirektiv står miljön i stort i centrum för att uppmärksammas, att tas hänsyn till och att kunna utvecklas. Detta innefattar rekreationsintressen och andra verksamheter av väsentlig betydelse från allmän synpunkt samt andra samhällsintressen som energiproduktion. Ytterligare exempel är kulturmiljö, industri, bostäder och jord och skogsbruk. Utrymmet för att dessa hänsyn ska utnyttjas finns enligt EU:s vattendirektiv liksom i riksdagens bifall till propositionen Vattenmiljö och vattenkraft och regeringens beslut den 25 juni 2020 om den Nationella planen för omprövning av vattenkraften (NAP). Detta är en förutsättning, om riksdagen vill att synen på vattenlandskapen och på vattenförvaltningen ska omfatta alla värden, verksamheter och intressen i vattenlandskapen inom ramen för EU:s vattendirektiv och vad som förespråkas respektive krävs till följd av den europeiska landskapskonventionen och Århuskonventionen. Redan i den tidigare regeringens beslut om NAP framgår det tydligt att vattenmyndigheterna ska se över statusklassningarna och miljökvalitetsnormerna för vattenförekomsterna i god tid före prövningarna enligt tidplanen för de olika prövningsgrupperna. Detta innebär att statusklassningar och miljökvalitetsnormer efter en sådan översyn blir underlag för samverkan, ansökan, prövning och för efterföljande bedömning av vilka vattenmiljöåtgärder som är rimliga. Att denna översyn verkligen sker är centralt för ett rättssäkert och effektivt genomförande av NAP och utifrån det som ska uppfyllas enligt den europeiska landskapskonventionen och det som åsyftas med andra samhällsintressen i EU:s vattendirektiv.

Förbundet anser att för att möjligheten att enligt 4 kap. 3 § vattenförvaltningsförordningen punkterna 1a och 1c förklara vattenförekomster som Kraftigt modifierat vatten ska utnyttjas i enlighet med regeringens intentioner behöver den förstärkas på det sätt som angetts ovan, dvs. att vattenförekomster med dammar, vattenkraftanläggningar och andra väsentliga byggnadselement per automatik ska KMV-klassificeras.

Sveriges Jordägareförbund,

Jonas Silfverschiöld
Ordförande Vatten- och fiskerättskommittén

Anders Grahn
Generalsekreterare

Sveriges Jordägareförbund (ovan förbundet) representerar större privata jordegendomar i Sverige. Förbundets medlemmar skapar nytta för människor och miljö genom ett långsiktigt förvaltande av förnyelsebara naturresurser. Vi erbjuder ett helhetsperspektiv på modernt landsbygdsföretagande eftersom våra medlemmar ofta bedriver lant-, skogs- och vattenbruk i större skala på samma fastighet. Genom stärkt landsbygdsföretagande och äganderätt vill vi utveckla näringslivet på den svenska landsbygden. En majoritet av förbundets medlemmar äger och driver vattenverksamheter samt kulturmiljöer i anslutning till vatten.

POSTADRESS
Hagbyberga Säteri
641 98 Björkvik

BESÖKSADRESS
Margrethelunds Gård

TELEFON
073-097 23 73